

Evaluation of the Performance of Rural Youth Club of Isfahan in the Second Pahlavi period Based on New Documents (1960- 1979 AH)

Mahshid Sadat Eslahi^{1*}, Ali Akbar Jafari²

^{1*}- PhD student of Iran's history after Islam, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.
maheslahi@gmail.com

²- Associate Professor, Department of History, University of Isfahan, Isfahan, Iran.
a.jafari@ltr.ui.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	The Rural Youth Club was formed in 1338 AH with the help of the Development and Development Corps, in order to involve the rural youth in different cities. With various activities, these clubs played an important role in promoting social cohesion, empowering and educating rural youth, fostering a sense of belonging and creating opportunities for education among rural youth. Based on this, the main question of the research is: What role did the actions of the rural youth club play in empowering the rural youth? This research, with a descriptive-analytical approach and using new archival documents and library resources, evaluates the performance of the rural youth club from its formation to the end in the second Pahlavi period (1338-1357 AH). The findings of the research show that this club effectively helped in the improvement and modernization of the villages by providing information on new agricultural methods, increasing livestock production, expanding and improving rural industries and guiding the villagers, and was able to meet the needs of the villagers and play a constructive role. in the social and economic development of rural areas.
Received: 09/03/2024	
Accepted: 05/05/2024	
	Keywords: Rural youth club, Promotion and development corps, Villages, Pahlavi II.

Cite this article: Eslahi, Mahshi Sadat; Jafari, Ali Akbar, (2024), "Evaluation of the Performance of Rural Youth Club of Isfahan in the Second Pahlavi period Based on New Documents (1338- 1357 AH)", The History of Village and Rural Settlement in Iran and Islam Vol. 1, No.3, Winter, P:1-27.

DOI: 10.30479/HVRI.2024.20091.1026

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

*Corresponding Author: Mahshid Sadat Eslahi

Address: PhD student of Iran's history after Islam, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

E-mail: maheslahi@gmail.com

ارزیابی عملکرد «باشگاه جوانان روستایی» اصفهان در دوره پهلوی دوم با تکیه بر

اسناد نویافته (۱۳۳۸ - ۱۳۵۷ هـ ش)

مهشیدسادات اصلاحی^{۱*}، علی اکبر جعفری^۲

*- دانشجوی دکتری تاریخ ایران بعد از اسلام، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. maheslahi@gmail.com

^۲- دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. a.jafari@ltr.ui.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۹</p> <p>پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۶</p>	<p>باشگاه جوانان روستایی در سال ۱۳۳۸ هـ ش با کمک سپاهیان ترویج و آبادانی، به منظور مشارکت دادن جوانان روستایی در شهرهای مختلف تشکیل شد. این باشگاه‌ها با فعالیت‌های گوناگون نقش مهمی در ارتقای انسجام اجتماعی، توانمندسازی و آموزش جوانان روستایی، پرورش حس تعلق و ایجاد فرصت‌هایی برای آموزش در بین جوانان روستایی داشت. بر این اساس، پرسش اصلی پژوهش این است که: اقدامات باشگاه جوانان روستایی اصفهان چه نقشی در توانمندسازی جوانان روستایی داشت؟ این پژوهش با رویکرد توصیفی - تحلیلی و با استفاده از اسناد آرشیوی نویافته و منابع کتابخانه‌ای، به ارزیابی عملکرد باشگاه جوانان روستایی اصفهان از تشکیل تا پایان در دوره پهلوی دوم (۱۳۳۸ - ۱۳۵۷ هـ ش) می‌پردازد. گفتنی است که این اسناد نویافته و بررسی‌شده تنها مربوط به استان اصفهان و شهرستان‌های تابعه آن است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند این باشگاه با آگاهی دادن در زمینه روش‌های نوین کشاورزی، افزایش تولیدات دامی، گسترش و بهبود صنایع روستایی و راهنمایی روستاییان، در آبادانی و توسعه روستاهای اصفهان نقش مؤثری ایفا کرد و توانست نیازهای روستاییان را مرتفع سازد. همچنین نقش سازنده‌ای را در توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی اصفهان داشت.</p> <p>واژگان کلیدی: باشگاه جوانان روستایی، سپاهیان ترویج و آبادانی، روستاها، پهلوی دوم.</p>

استناد: اصلاحی، مهشیدسادات؛ جعفری، علی اکبر، (۱۴۰۲). «ارزیابی عملکرد باشگاه جوانان روستایی اصفهان در دوره پهلوی دوم با تکیه بر اسناد نویافته (۱۳۳۸ - ۱۳۵۷ هـ ش)»، تاریخ روستا و روستائیشینی در ایران و اسلام، سال اول، شماره سوم، صص: ۲۷-۱.

DOI: 10.30479/HVRI.2024.20091.1026

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

مقدمه

روستا اولین جزء تقسیمات کشوری است که عموماً از لحاظ زیستی و شرایط طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی همگن بوده، اکثریت ساکنان واقعی آن به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به یکی از فعالیت‌های زراعی، دامداری، باغداری و به‌طور اعم ترکیبی از این فعالیت‌ها اشتغال دارند (پاپلی یزدی و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۳). درواقع، روستاها به‌عنوان تأمین‌کننده بخش عمده‌ای از مواد اولیه و غذایی شهرها شناخته می‌شوند (طالب، ۱۳۷۱: ۴۴). روستاها در ایران اساس حیات اجتماعی به‌شمار می‌آیند و همواره زیربنای بسیاری از فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی هستند.

پس از ورود متفقین و اشغال ایران در سوم شهریور ۱۳۲۰ش، مشکلات فراوانی گریبان‌گر ایران و مردمانش شد. یکی از بزرگ‌ترین مشکلات، کمبود محصولات کشاورزی و در نتیجه، قحطی بود که موازنه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور را به‌هم ریخت و وضعیت تأمین ارزاق مردم در معرض تهدید قرار گرفت (کدخدایی، ۱۳۹۴: ۱۱). پس از پایان جنگ و بعدها، خروج اشغال‌گران از کشور، پیامدهای این قحطی همچنان وجود داشت، لذا دولت را به اندیشه واداشت تا با یک برنامه‌ریزی میان‌مدت و دقیق و مناسب، وضعیت کشاورزی و روستاییان را بهبود ببخشد. در آن زمان روستاییان به شیوه سنتی روی زمین‌های خود کار می‌کردند و از روش‌ها و تکنیک‌های جدید آگاه نبودند. نحوه کاشت، داشت، برداشت و حمل محصولات کشاورزی به مراکز مصرف و بازارهای شهری، همان شیوه‌های قدیمی بود و به همین دلیل، بخش مهمی از تولیدات کشاورزی به علت ناآشنایی با روش‌های صحیح، رشد چندانی نداشت و از بین می‌رفت. آفات و بیماری‌های گیاهی و دامی به‌وفور رواج داشت و اغلب یا مبارزه‌ای علیه آن‌ها صورت نمی‌گرفت یا اقدامات ناقص و محدود بودند. کشاورزان بخشی از زمین‌های قابل کشت هر ساله خود را به‌دلیل نداشتن امکانات پیشرفته و آشنا نبودن با اصول جدید کشاورزی رها می‌کردند. آن‌ها در مقابل یک سال کاشت و بهره‌کشی از زمین، یک سال و گاه هم بیشتر، آن را نمی‌کاشتند و به این ترتیب از امکانات موجود هم بهره‌برداری لازم صورت نمی‌گرفت. این شرایط، ایجاب می‌کرد که به‌منظور آشنا ساختن و آموزش روستاییان با اصول صحیح کشاورزی و دامداری به‌منظور استفاده بهتر و بیشتر از زمین‌ها، افرادی با صلاحیت و کاردان به روستاها مراجعه کنند و آموزش‌های لازم را به روستاییان بدهند (دستاورد های انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۱). بر این اساس، سپاه دانش و سپاهیان ترویج

و آبادانی در کنار آموزش‌های لازم به روستاییان، باشگاه جوانان روستایی را پایه‌گذاری کردند تا از این طریق به فرزندان کشاورزان و روستاییان اصول کشاورزی، دامپروری و غیره را آموزش دهند.

بررسی پیشینه موضوع نشان می‌دهد تاکنون پژوهش و تحقیقی که منحصرأ به عملکرد باشگاه جوانان روستایی در دوره پهلوی پرداخته باشد، انجام نگرفته است. اغلب پژوهش‌های صورت گرفته به شکل پراکنده و گذرا و غیرمتمرکز بر این موضوع هستند. غفاری و ازکیا در کتاب *توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران (۱۳۸۳)*، در حوزه‌های توسعه و تحول جامعه روستایی، بیشتر به مباحث نظری و تجربی پرداخته‌اند و نتایج پژوهش و پیمایش‌های موردی را در مناطق روستایی مختلف ایران با آمار و گزارش‌ها ارائه کرده‌اند. بهروان در تحقیق «جامعه‌شناسی روستایی» (۱۳۹۰)، نوعی پیوند بین پیشینه مسائل روستایی با مسائل جدید برقرار می‌کند و مفاهیم و نظریه‌های اساسی هر موضوع را در کنار مسائل تجربی به چالش می‌کشد. گلی تربه‌بر در پایان‌نامه خود با عنوان «روند ایجاد، گسترش و پیامدهای اجتماعی سپاه ترویج و آبادانی در ایران» (۱۳۹۶) با تکیه بر اسناد، پیامدهای اجتماعی مثبت و منفی سپاه ترویج و آبادانی در روستاها را بررسی می‌کند و به مسائل مرتبط با باشگاه جوانان روستایی نمی‌پردازد. غلامی در کتاب *اقتصاد کشاورزی ایران* با بهره‌گیری از مباحث توسعه اقتصادی و با تکیه بر دو نظریه نوسازی دولت مدرن و نظام اقتصاد جهانی به‌طور کلی، به کشاورزی در دوره پهلوی می‌پردازد. امیدی در مقاله «تأثیر تداخل انقلاب سفید در دوره پهلوی بر اجرای برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۱ - ۱۳۴۶ ش)» (۱۴۰۱) انقلاب سفید و تأثیر آن را بر اجرای برنامه عمرانی سوم تحلیل می‌کند و نتایج ارزیابی آن را به چالش می‌کشد. شهیدانی نیز در کتاب *اسناد نویافته در هنر سینما، فیلم و تئاتر لرستان عصر پهلوی (۱۴۰۲)*، بخشی از اسناد مرتبط با انقلاب سفید و تأثیرات آن بر زندگی روستایی را تحلیل محتوایی کرده و در بررسی اسنادی به نوسازی روستاها و عمران روستایی در استان لرستان اشاره می‌کند. ازکیا و مختارپور در «توسعه و دگرگونی اجتماعی در روستاهای ایران» (۱۴۰۲) ضمن ارائه مباحث نظری توسعه روستایی به مباحث اصلاحات ارضی روستاییان و مشکلات آن‌ها در دوره پهلوی می‌پردازند.

این موارد نشان می‌دهند به‌رغم اینکه روستا، توسعه روستایی، سپاه دانش، سپاه ترویج و آبادانی و برخی دیگر از فعالیت‌ها در امور روستاها در دوره پهلوی مورد توجه محققان و پژوهش‌گران بوده است، اما بر باشگاه جوانان روستایی و عملکرد و نتایج آن تمرکز نداشته‌اند. بر همین اساس، در پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر اسناد آرشیوی و منابع کتابخانه‌ای تلاش شده است تا ضمن ارائه مفهوم توسعه روستایی، فعالیت و عملکرد باشگاه جوانان روستایی در دوره پهلوی دوم در سطح اصفهان و روستاهای تابعه بررسی و ارزیابی شود.

۱. مفهوم توسعه روستایی

توسعه با مفاهیمی نظیر تکامل، پیشرفت و رشد همراه است و به‌طور کلی، از سوی صاحب‌نظران به تعابیر و معانی متفاوت و متنوعی به‌کار رفته است. توسعه را معادل فارسی کلمه انگلیسی Developent آورده‌اند که از نظر لغوی به معنی بسط یافتن، درک کردن، تکامل و پیشرفت است. اگرچه این واژه از سده چهاردهم میلادی برای توضیح برخی پدیده‌های اجتماعی به‌کار رفته، اما استفاده وسیع از آن به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی برای درک پیشرفت جوامع انسانی، به بعد از جنگ دوم جهانی و دهه‌های ۱۹۵۰ - ۱۹۶۰ میلادی مربوط می‌شود (رضاپور جمور و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۴۱). در واقع، می‌توان گفت توسعه، جریانی است که در ذات خود، تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی - اجتماعی را به‌همراه دارد. توسعه علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی اساسی در ساخت‌های نهادی، اجتماعی - اداری و همچنین ایستارها و وجه نظرهای عمومی مردم، عوامل اقتصادی به‌منظور افزایش درآمد ملی و بالا بردن سطح زندگی عمومی است که در نتیجه بهبود زندگی و رفاه عمومی را دربر دارد (ازکیا، ۱۳۸۵: ۷ و ۸)؛ از طرف دیگر، «توسعه روستایی» یک فرع بر توسعه است که از سوی صاحب‌نظران با معانی مختلف ارائه شده است، به‌طوری‌که عده‌ای بهبود شرایط زندگی و برخی افزایش تولیدات روستاییان و گروهی بهبود اشتغال و افزایش درآمد را به‌عنوان توسعه روستایی تعریف کرده‌اند. آلبرت واترسون* توسعه و عمران روستایی را یک فعالیت چندبخشی مرکب می‌داند که شامل توسعه کشاورزی و توسعه تسهیلات اجتماعی برای هر فرد روستایی است. وی معتقد است که هدف نخستین توسعه کشاورزی، معمولاً افزایش رشد تولیدات کشاورزی، تقویت رفاه مادی و

*. Albert Waterson

اجتماعی جمعیت روستایی است (آسایش، ۱۳۹۱: ۲۲، ۲۷ و ۲۸). توسعه روستایی از دیدگاه جرج آکسین* عبارت است از افزایش شخصیت و اعتبار زندگی روستایی و تغییر زارع از روستایی فقیر به یک کشاورز مرفعی و علمی و درنهایت، بهتر ساختن شرایط زندگی آن‌ها در محیط روستایی است (آسایش، ۱۳۷۴: ۵۱)؛ بنابراین، می‌توان گفت توسعه روستایی یک فرآیند سیستمی است و هرگونه اقدام برای اصلاح ماهیت ستانده سیستم، بدون توجه به محیط گسترده‌تر نهادی، سازمانی، تشویقی و ارتباطی، احتمال دستیابی به فرجامی مطلوب را نخواهد داشت. آنچه مورد نیاز است مجموعه کاملی از اجزای به‌هم پیوسته سیستم است که مفهوم همه‌جانبه نوینی را از توسعه به دست می‌دهد. در چنین سیستمی، راهبردهای توسعه نه از بالا به پایین و نه از پایین به بالا، بلکه آمیزه‌ای از هر دو هستند (لاکشمیان، ۱۳۷۶: ۱۰۹). گلسرخ می‌تواند معتقد است که توسعه روستایی را می‌توان پدیده‌ای دانست که تغییرات فنی و فرهنگی روستاها را به‌عنوان یک پویای دائمی در جهت «حاصل شدن حداکثر استفاده فلاحی» و افزایش درآمد و تأمین امکانات رفاهی روستاییان مورد توجه دارد. این پدیده در گذشته از طریق بزرگ‌مالکان و با اقدامات دسته‌جمعی روستاییان در جهت «احداث، احیا و تعمیر قنوات، اصلاح خانه‌های رعیتی با رعایت اصول بهداشتی و تأسیس راه‌های فرعی» در برخی از روستاها انجام شد و بعد از جنگ جهانی دوم شدت گرفت (گلسرخ، ۱۳۵۲: ۳ و ۵). آنچه از تعاریف بالا می‌توان استنباط کرد، این است که توسعه روستایی مجموعه فعالیت‌هایی است که به افزایش رفاه مادی و اجتماعی روستاییان و همچنین بالا بردن سطح آگاهی آنان در زمینه‌های مختلف کمک می‌کند و این کار مستلزم همکاری دوجانبه روستاییان و دولت است. اولین گام در ایران برای توسعه و عمران روستایی با تهیه قانون «عمران دهات» در سال ۱۳۱۶ش برداشته شد. این قانون در شکل اولیه خود تأکید بر افزایش محصولات کشاورزی داشته و مالکان را ملزم به رسیدگی به وضع زمین‌ها و رعایا می‌کرد. بعدها و به‌دلیل مشکلات ناشی از اشغال ایران توسط متفقین، این قانون عملاً رها شد. پیامدهای تخریب و بلندمدت ناشی از جنگ جهانی دوم در ایران، اندیشه بازنگری در اصلاح وضع روستاها را ایجاد کرد که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲. تشکیل سپاه ترویج و آبادانی

*. George. H. Axinn

شهرها مولود روستاها و روستاها، مادر شهرها محسوب می‌شوند. روستاها به‌عنوان اولین واحدهای اجتماعی و مرکز استقرار و اسکان انسان‌ها، دارای سازمان اجتماعی و مدیریت بوده‌اند. اداره واحدهای تولیدی زراعی، باغداری، دامداری و غیره باید با هماهنگی بین واحدهای مختلف انجام گیرد و این کار مستلزم آموزش و راهنمایی به روستاییان بود (طالب، ۱۳۷۱: ۵). به‌منظور بالا بردن سطح زندگی و تأمین رفاه روستاییان و آشنا ساختن آنان با اصول جدید کشاورزی و راه‌های افزایش تولیدات زراعی و صنایع دستی و راهنمایی، توسعه و بهبود و ترویج صنایع روستایی و راهنمایی در امور مربوط به آبادانی و نوسازی روستاها، در اول مهرماه ۱۳۴۳ ش سپاه ترویج و آبادانی به فرمان محمدرضاشاه تشکیل شد (ساکما، ۱۲۰۶۶۹/۲۹۳: ۳۱). این قانون پس از تصویب مجلسین، به‌منظور اجرا به وزارت کشاورزی ابلاغ شد (ساکما، ۱۶۱۸۳/۳۴۰: ۲). این نهاد با اهداف یادشده در برنامه‌ای که با اجرای اصلاحات ارضی آغاز شده بود، تشکیل شد و از مشمولین وظیفه دیپلمه و بالاتر که رشته تحصیلی آنان متناسب برای خدمت در امور ترویج کشاورزی و عمران نوسازی و تعاونی‌های روستایی بود، فعالیت خود را آغاز کرد. گروهی از جوانان برگزیده رشته‌های گوناگون از قبیل دیپلمه‌های کشاورزی، طبیعی، ریاضی، فنی و لیسانسیه‌های کشاورزی، راه و ساختمان، معماری و برق و مکانیک و دامپزشکان کشور برای خدمت در سپاه ترویج و آبادانی مأمور شدند. بین ۳۰ تا ۳۵ درصد از این تعداد به‌منظور خدمت در وزارت تعاون و امور روستاها و بقیه برای انجام وظیفه در وزارت کشاورزی و منابع طبیعی آموزش داده شدند. برای تدریس آنان از وجود استادان و مربیان دانشگاه‌ها و کارشناسان وزارت کشاورزی و منابع طبیعی و سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی استفاده شد. سپاهیان ترویج و آبادانی سهمیه وزارت تعاون و امور روستاها به‌منظور خدمت در امور نوسازی و شرکت‌های تعاونی و شرکت‌های سهامی زراعی توسط استادان و کارشناسان آن وزارتخانه آموزش می‌دیدند (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۲ - ۱۵۴). در واقع، کوشش آن‌ها برای بالا بردن سطح زندگی روستاییان، آشنا کردن آن‌ها با روش‌های نوین کشاورزی، یاری رساندن به افزایش تولیدات دامی و کشاورزی، گسترش و بهبود صنایع روستایی، راهنمایی روستاییان درباره آبادانی و نوسازی روستاها بود (پهلوی، ۲۰۰۷: ۱۴۸ و ۱۴۹). فعالیت‌های سپاه ترویج و آبادی به تدریج باعث بهبود وضع منفعت‌آوری برای روستاییان و کشاورزان شد. تغییر چهره روستاها با فعالیت‌هایی که سپاهیان ترویج و آبادانی در روستاها انجام دادند، در تمامی مناطق کشور دیده می‌شد و این، خود نشانه بارزی از یک تحول و دگرگونی در

روستاهای ایران بود. سپاهیان ترویج و آبادانی با مدرک تحصیلی دیپلم و فوق دیپلم، پس از آموزش شش ماهه فنی و نظامی و موفقیت در امتحانات مربوط، با درجات گروهان یکمی تا گروهان سومی و با مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد با درجه ستوان دومی و سپاهیان دارای مدرک دکتری با درجه ستوان یکمی برای خدمت آماده شده و به مناطق مختلف اعزام می شدند. پس از ورود آنها به استانها، از طرف ادارات ترویج کشاورزی استانی، برای ایشان کلاسهای توجیهی به مدت یک هفته تشکیل شد و سپاهیان با وضع محصولات کشاورزی منطقه، آفات مهم نباتی، بیماریهای دامی و سایر اطلاعات محلی آشنایی پیدا می کردند و سپس به روستاهای محل خدمت خود اعزام و مستقر می شدند. سپاهیان ترویج و آبادانی براساس وظایفی که طبق قانون برعهده آنها گذاشته شده بود، شروع به کار کرده و در مرحله اول، با بررسی اوضاع و احوال منطقه و مشورت با کشاورزان، به تنظیم شناسنامه روستا و آمار و اطلاعات مورد نیاز اقدام و برنامه ریزی می کردند. به طور متوسط هر ۱۰ تا ۱۵ نفر از سپاهیان دیپلمه به وسیله یک افسر سپاه لیسانسیه کشاورزی سرپرستی می شدند. افسران سپاهی مرتباً از سپاهیان دیپلمه مراقبت می کردند. ضمن راهنمایی فنی، در مرحله برنامه ریزی و اجرا با آنان همکاری می کردند و از آنها سرپرستی انضباطی به عمل می آوردند (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۴ و ۱۵۵). در واقع، می توان گفت که مروجان کشاورزی هدفشان ارائه خدمات آموزشی از طریق بهبود روشها و فنون کشاورزی و افزایش کارایی تولید و درآمد، ارتقای سطح زندگی و بالا بردن استانداردهای اجتماعی بود که باید با همکاری روستاییان انجام گیرد. فعالیت های سپاهیان دانش، اگرچه در راستای تحقق اهداف مورد نظر نقش مهمی داشت، اما تجربه فعالیت کوتاه مدت آنها نشان داد که باید یک نهاد و ساختار جدیدی به عنوان حلقه میانی بین سپاهیان و روستاییان ایجاد شود تا علاوه بر انجام وظایف خود، نیروهای روستایی را به کارگیرند. این امر مقدمه ای برای تشکیل باشگاه جوانان روستایی شد.

۳. باشگاه جوانان روستایی

آموزش در تمامی زمینه ها از جمله کشاورزی می تواند زمینه رشد و شکوفایی را برای جوامع به ارمغان آورد. آموزش نقشی اساسی در ایجاد تحولات در میان قشر روستایی در جوامع مختلف داشته است؛ به عبارت دیگر، آموزش به کشاورزان روستایی باعث ارتقای سطح بازدهی و بهره وری آنان می شود و خدمات شایان توجهی در افزایش تولیدات جاری کشورها به سمت خودکفایی

ملی ایفا می‌کند (لیونبرگر و گرین، ۱۳۷۴: ۹۵). دولت پهلوی برای سازمان‌دهی روستازادگان واجد شرایط و پرورش زارعان توانمند و آگاه آینده کشور و بهره‌برداری از نیرو و توان آن‌ها در جهت افزایش درآمد خانواده روستایی از طریق تعلیم و آموزش عملی اصول صحیح کشاورزی به‌وسیله اجرای پروژه‌های کوچک کشاورزی، عمرانی و اجتماعی در سطح دهات با همکاری اهالی محل، باشگاه جوانان روستایی را ایجاد کرد (ساکما، ۱۳۲۰/۲۴۰: ۹۵: ۵). فعالیت باشگاه جوانان روستایی از سال ۱۳۳۸ش به‌تدریج شروع شد (روزنامه اطلاعات، ۱۳۳۸/۱۰۵: ۱۷). با تشکیل سپاه ترویج و آبادانی در سال ۱۳۴۳ش، این باشگاه‌ها توانستند با کمک آن‌ها فعالیت خود را گسترش داده و از آموزش آن‌ها در زمینه‌های مختلف بهره بگیرند. هر سپاهی به‌منظور آموزش مسائل زندگی اجتماعی نوین به جوانان روستایی، باشگاهی با عضویت فرزندان کشاورزان تشکیل داده و از طریق انتخاب و اجرای طرح‌های کوچک و کارهای تولیدی کشاورزی و دامپروری و اجرای فعالیت‌های اجتماعی و دسته‌جمعی و تعاونی، آموزش‌های لازم را به آن‌ها می‌داد (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۶). همیاری و همکاری روستاییان، یکی از اساسی‌ترین اصول در این طرح بود. در واقع، روستاییان ابتدا باید اصل خودیاری و کارهای دسته‌جمعی را در روستاها برعهده بگیرند تا از این طریق بتوانند وضعیت خود را بهبود بخشند. مروجان کشاورزی باید در قریه‌ها و روستاها با جمع‌آوری دانش آموزان، باشگاه جوانان روستایی را تشکیل می‌دادند و گزارش کارهای خود را ماهیانه به‌صورت مشروح در فرم‌های مخصوصی نوشته و به سازمان ترویج کشاورزی ارسال می‌کردند (ساکما: ۱۳۵۳/۳۲۰/۹۷: ۸۵). شرح اقدامات مروج یا سپاهی در امر فعالیت جوانان روستایی در حوزه ترویجی خود با توجه به امکانات موجود ثبت می‌شد. باشگاه‌های جوانان روستایی عملاً نقش مؤثری در آموزش اصول نوین کشاورزی به جوانان روستایی ایفا می‌کردند و از طرفی دیگر، چون تشکیل باشگاه‌ها، یکی از مهم‌ترین وظایف سپاهیان ترویج و آبادانی محسوب می‌شد، کلیه سپاهیان تحت سرپرستی موظف بودند در اجرای پروژه‌های باشگاه‌های تشکیل‌شده، نهایت دقت و تلاش را داشته باشند. نظارت بر حسن اجرای کلیه برنامه‌های سپاهیان انقلاب به‌خصوص باشگاه‌های جوانان روستایی برعهده سپاهیان ترویج و آبادانی بود.

تصویر ۱: مُهر باشگاه جوانان روستایی اصفهان

(منبع: ساکما: ۵۲۶۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۸)

۴. باشگاه جوانان روستایی و آموزش در زمینه کشاورزی و باغداری

۴-۱. آموزش صیفی جات و سبزیجات

بهبود و توسعه وضع کشاورزی و بالا بردن میزان تولیدات کشاورزی، از بزرگ‌ترین اهداف و برنامه‌های دولت پهلوی دوم بود. استفاده از شیوه‌های قدیمی، فقدان فناوری‌های جدید، نبود انگیزه لازم برای کشاورزان و دهقانان، یکی از مهم‌ترین علل اصلی پایین بودن میزان تولیدات کشاورزی بود (مقصودی، ۱۳۹۴: ۳۸۸). به همین منظور وزارت کشاورزی مصمم شد برنامه‌ای مدون در افزایش محصولات کشاورزی و بهبود وضع اقتصاد کشور و بالا بردن سطح زندگی مردم به مرحله اجرا بگذارد. به‌طورکلی، دو روش برای افزایش محصولات کشاورزی وجود داشت: نخست، افزایش سطح کشت به‌وسیله کشت و کار در زمین‌های ناکاشته و دوم، توسعه کشتزارها و ایجاد مزارع جدید و همچنین افزایش محصول در واحد سطح به‌وسیله به‌کاربردن اصول زراعی و روش‌های جدید کشاورزی. راه نخست پرخرج و مستلزم صرف وقت طولانی و نیروی کار بسیار بود و با توجه به شرایط اقلیمی و کمی آب و مشکلات اراضی و نبود تکافوی نیروی انسانی و سایر موانع موجود، امکان‌پذیر نبود، اما راه دوم با توجه به بالا بردن میزان محصول در واحد سطح از طریق اصلاح و تقویت اراضی و اصلاح بذر، نتیجه بهتری را دربر داشت (ساکما، ۲۰۱۶: ۲۹۳ / ۹۷: ۵). سپاهیان ترویج و آبادانی در روستای محل خدمت خود، اقدام به اجرای برنامه‌های

آموزشی در امور کشاورزی و بالا بردن سطح آگاهی زارعان می‌کردند. به این منظور، با ایجاد مزارع آموزشی و استفاده از بذرهایی که توسط اداره ترویج استان در اختیار سپاهی گذاشته بود، به تعلیم شیوه آماده کردن زمین کشت و معرفی انواع بذره‌های مرغوب، چگونگی مصرف کود شیمیایی، دفع آفات نباتی و نحوه صحیح آبیاری و طریق داشت و برداشت محصول اقدام می‌کردند (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۵). آموزش در انتخاب سبزیجات مناسب شامل در نظر گرفتن آب‌وهوا، آماده‌سازی خاک، کاشت بذر یا نهال، فنون آبیاری، کنترل آفات و برداشت، فصل مناسب کشت و مصرف بذر بود. این فعالیت‌ها در شهرها و مناطق مختلف، تنوع گوناگونی داشت که در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره شده است (ر. ک به: جدول شماره (۱)).

جدول شماره (۱). پراکندگی فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه آموزش کاشت صیفی-

جات و سبزیجات

ردیف	شرح فعالیت
۱	<ul style="list-style-type: none"> ● نطنز: بازدید کشت هندوانه - آموزش طرز کاشت درختان با فاصله‌های مختلف - چگونگی طرز کاشت پنبه و مبارزه با آفات نباتی و مقدار سمی آن (ساکما: ۱۳۵۳/۳۲۰/۹۷: ۸) ● زرین شهر: صحبت درباره کشت تره، جعفری و کاهو - گفت‌وگو با ۱۰ کشاورز درباره کشت گندم - ارسال هر ماهه بذر سبزیجات از اداره کشاورزی هر استان به نواحی و روستاهای اطراف آن به منظور آموزش اعضای باشگاه جوانان روستایی - اختصاص زمین مناسب برای گوجه، کلم، بادنجان و کاشت آن در هوای مساعد - ارسال ۱۵۰ کیلو بذر به روستاییان به منظور آموزش توسط اداره کشاورزی اصفهان - آموزش انواع ضد عفونی کردن گندم‌ها به وسیله سم‌ها و نسبت استفاده از آن‌ها - آموزش تشریح آفات درختان میوه - روش مبارزه با موش صحرائی به وسیله سم آغشته به گندم - چگونگی دریافت بذر اصلاح شده از اداره کشاورزی - مقابله با سرمازدگی زراعت (ساکما: ۱۳۵۳/۳۲۰/۹۷: ۱۴، ۲۱-۲۸)

- نجف آباد و طالخونچه: نمایش نحوه سبزی کاری و فواید درخت کاری (ساکما): ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۲ - ۵۳.

استفاده از کودهای شیمیایی برای بالا بردن کیفیت محصولات و افزایش درآمد کشاورزی، یکی از عوامل مؤثر در موفقیت فعالیت‌های سپاه ترویج و آبادانی بود؛ به همین منظور، دولت توجه ویژه‌ای به این امر داشت و برنامه‌ای برای این منظور در نظر گرفت که با موفقیت اجرا شود (ساکما، ۲۰۱۶ / ۲۹۳ / ۹۷: ۷). هر سپاهی به منظور آموزش نحوه مصرف کودهای شیمیایی و نشان دادن مزایای استفاده از این کودها در افزایش تولید، با استفاده از انواع کودهایی که در اختیار داشت، نحوه استفاده از آن‌ها را به کشاورزان یاد می‌داد (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۶). هدف از آموزش کاشت و نگهداری از سبزیجات و صیفی جات نیز توانمندسازی جوانان روستایی برای پرورش محصولات خود بود و افراد با دانش و مهارت‌های مورد نیاز تشویق می‌شدند تا محصولات خود را افزایش دهند و در نتیجه، در هزینه‌ها نیز صرفه جویی می‌شد که در واقع این آموزش، حرکتی گسترده به منظور تولید مواد غذایی سالم و پایدار بود.

۴-۲. راهنمایی در باغداری و درختکاری

باغبانی و درختکاری، دو شاخه از فعالیت‌ها در حوزه علوم گیاهی محسوب می‌شوند که بر کشت و مدیریت درختان و گیاهان تمرکز دارند. کشت و پرورش نهال درختان با عنوان باغداری شناخته می‌شود و با توجه به اینکه باغداری زیرمجموعه کشاورزی محسوب می‌شود، روستاییان باید برای پرورش محصولات خود با اصول و روش‌های صحیح باغداری نیز آشنا می‌شدند؛ زیرا آشنایی و به کار بستن این اصول، رشد و نگهداری موفق گیاهان و درختان را تضمین می‌کرد. در باشگاه جوانان روستایی، هر سپاهی با کمک باغداران، یک باغ را به صورت نمونه احداث می‌کردند و در آن، کشاورزان و باغداران را با نحوه صحیح کاشت درختان میوه و تهیه خزان و روش صحیح پیوند زدن آشنا می‌ساختند (همان: ۱۵۵). در واقع، می‌توان گفت که آشنایی با اصول باغداری و درختکاری و به کار بستن آن‌ها، سلامت و رشد درختان و گیاهان را تضمین می‌کرد و می‌توانست دانش روستاییان را در این زمینه گسترش دهد. در این حوزه نیز فعالیت‌های متعددی در مناطق مختلف کشور صورت گرفت که بخشی از آن‌ها به نمایش گذاشته شده است (ر. ک به: جدول شماره ۲).

جدول شماره (۲). پراکندگی فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه آموزش باغداری و درختکاری

ردیف	شرح فعالیت
۱	<ul style="list-style-type: none"> • اصفهان (شهرضا): درباره نحوه مصرف کودهای شیمیایی برای درختان میوه و طرز صحیح آن صحبت شد، ۱۰۰۰ اصله درخت در یک ماه کاشته شد، تشویق و راهنمایی کشاورزان، محاسن کشت نهال‌های پیوندی اصلاح‌شده، دفع آفات درختان و چگونگی سمپاشی و اهمیت آن، و نیز درباره بیماری درختان توضیح داده شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۴۶ - ۱۰ - ۲۹ - ۱۶ - ۶۰ - ۷). • اصفهان (گلپایگان): راهنمایی و تشویق اعضا برای هرس زمستانه درختان و پاسخ‌های لازم به سؤالات آنان داده شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۴۶ - ۱۰ - ۲۹ - ۱۶ - ۶۰ - ۷). • اصفهان (سمیرم و نجف‌آباد): از باغ‌های روستایی بازدید شد و انواع قلمه زدن و کاشت آن، نمایش و طرز صحیح شخم زدن، نحوه صحیح گودبرداری، فاصله ردیفی آنان، طرز احداث باغ، آزمایش خاک، انتخاب زمین، انتخاب نهال و انواع هرس زمستانی صحبت شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۴۶ - ۱۰ - ۲۹ - ۱۶ - ۶۰ - ۷).

۴-۳. پرورش دام و مبارزه با بیماری‌های دامی

پرورش دام در بخش روستایی برای حفظ و افزایش جمعیت دام مهم تلقی می‌شود. هر سپاهی عضو سازمان ترویج و آبادانی در محل مأموریت خود برای مایه‌کوبی دام‌های روستاییان بر ضد بیماری‌های دامی، اقدامات لازم را انجام می‌داد و دامداران را با روش مایه‌کوبی و پیشگیری از بروز بیماری‌ها و همچنین درمان بیماری‌ها آشنا می‌کرد. علاوه بر آن، چگونگی اصلاح اصطبل‌های دامی و اصول بهداشتی کردن اصطبل‌ها را به روستاییان آموزش می‌دادند (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۵). بالا بردن میزان آگاهی دامداران در زمینه اصول نگهداری گوسفندان و شناخت و

مبارزه با بیماری‌های دام، سبب کاهش خسارت به سرمایه دامی آن‌ها می‌شد. گله‌داران باید می‌آموختند که در شست‌وشو، خشک کردن و طرز صحیح چیدن پشم، باید نهایت دقت را داشته باشند؛ زیرا زحمات آن‌ها بدون دانستن نکات مهم و جدید در این زمینه از بین می‌رفت و برای جبران آن، خسارت‌های زیادی را باید متحمل می‌شدند. روستاییان و دامداران در نگهداری و پرورش گاو عموماً به روش سنتی عمل می‌کردند. این امر سبب می‌شد تعداد زیادی از دام‌ها به واسطه بیماری‌های دامی و شرایط نامناسب نگهداری از بین بروند. با تشکیل باشگاه جوانان روستایی، دامداران با روش‌های علمی جدید و از خسارت‌های دامی جلوگیری می‌کردند که گزارش‌های سندی موجود در این زمینه گواهی می‌دهند (ر. ک به: جدول شماره (۳)).

جدول شماره (۳). پراکندگی فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه پرورش دام و مبارزه با بیماری‌های دامی

ردیف	نوع فعالیت	شرح فعالیت
۱	گوسفندداری	<p>• اصفهان (شهرضا و نظنز): سال ۱۳۵۴ش در شهرضا درباره پروراندی گوسفندان با اعضای باشگاه جوانان روستایی صحبت شد. همچنین درباره نحوه خوراک در زمستان برای گوسفندان به‌منظور جلوگیری از بیماری، فصل جفت‌گیری، چگونگی زایمان گوسفند و مراقبت از آن، ایجاد روشنایی در اصطبل و چگونگی ساخت اصطبل‌های بهداشتی، اخته کردن گوسفندان و نحوه پشم‌چینی با قیچی آموزش‌هایی داده شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۸ - ۲۱ - ۳۵ - ۴۰). در نظنز درباره علوفه غذایی گوسفند با چند گله‌دار گفت‌وگو و مشخصات یک آغل بهداشتی تشریح شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۱۲). در شهرضا نیز به کمک دهقانان روستا در اصطبل سمپاشی انجام و درباره چگونگی نگاهداری گوسفندان در اصطبل توضیحاتی ارائه شد. (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۱۹ - ۲۵).</p>
۲	گاوداری	<p>• اصفهان: سال ۱۳۵۳ش تعدادی گاو علیه بیماری تب مالت واکسینه شدند. درباره تب برفکی گاوی با اعضا صحبت شد. اعضای باشگاه</p>

<p>جوانان روستایی از طویله چند گاودار بازدید کردند و درباره طاعون گاوی، تلقیح مصنوعی و پرورش گاو شیری، زایمان گاو و جای زایمان به طریقه بهداشتی، مراقبت گاو در زمان حاملگی، طرز دوشیدن صحیح شیر، نظافت اصطبل‌ها به آن‌ها آموزش‌هایی را دادند (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۱۱ - ۱۸ - ۳۸). در شهرستان گلپایگان نیز تعدادی گاو واکسینه شدند و درباره انتخاب نژاد خوب و اصیل، فرق نژادهای مختلف باهم، مواظبت و پرستاری از گاو آبستن، راهنمایی درباره خشک کردن شیر دام بعد از زاییدن، طریقه ضدعفونی کردن اصطبل با آب آهک و تشریح بیماری طاعون گاوی، نفخ گاو، جیره غذایی آن، خشک بودن اصطبل به‌منظور جلوگیری از امراض، جلوگیری از سرما خوردن گاو، یکنواخت نگه‌داشتن هوای اصطبل برای جلوگیری از بیماری، توضیحاتی ارائه شد و آنان به‌صورت جزوه این توضیحات را یادداشت کردند. برای واکسیناسیون به‌موقع دام‌ها با اداره دامپزشکی شهرستان‌های اصفهان هماهنگی‌هایی صورت گرفت (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۲۹ - ۶۷ - ۷۰).</p>		
<p>● اصفهان: ۲۵۰ مرغ و خروس و ۵۰ رأس مرغ و خروس در گلپایگان علیه بیماری نیوکاسل واکسینه شدند. با همکاری اعضا درباره بهداشت و تغذیه صحیح مرغ‌ها و پرورش مرغ گوشتی راهنمایی‌هایی داده شد و مقدمات به‌کار انداختن ماشین جوجه‌کشی با ۷۴ تخم‌مرغ انجام شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۱۸۶ - ۳۶ - ۲۱ - ۵۷). با توجه به اینکه ماشین جوجه‌کشی از روش‌های نوین و جدید در حوزه مرغداری بود، ابتدا باید روستاییان با طرز کار آن آشنا می‌شدند؛ به همین دلیل جلساتی در باشگاه جوانان روستایی در استان‌های مختلف تشکیل شد.</p>	<p>مرغداری</p>	<p>۳</p>

مرغداری و پرورش طیور، از دیگر فعالیت‌هایی بودند که روستاییان برای استفاده از گوشت و تخم‌مرغ و دیگر مزایای آن‌ها به آن روی آوردند. باشگاه جوانان روستایی برای آگاهی و ارتقای تولید روستاییان سعی کرد تا با کمک اعضا، آنان را با اصول و روش صحیح مرغداری آشنا سازد. در باشگاه جوانان روستایی اصفهان و شهرستان‌های تابعه، درباره بیماری‌های مرغ و به‌خصوص بیماری نیوکاسل، تمیز نگه‌داشتن مرغداری، دمای ثابت برای اطاق مرغداری و تابیدن نور آفتاب، نظافت ظرف دانه‌خوری مرغ‌ها و آبخوری‌ها، معالجه طیور و چگونگی تزریق داروهای تزریقی به آن‌ها، توضیحات و آموزش‌هایی به مرغداران می‌دادند. مبارزه با بیماری‌ها در دام‌ها شامل اجرای اقدامات پیشگیرانه مختلف مانند اجرای برنامه‌های واکسیناسیون، تغذیه مناسب برای کاهش خطر بیماری و حفظ سلامت دام بود که با کمک سپاهیان ترویج و آبادانی انجام می‌گرفت. علاوه بر آن، تشخیص و درمان سریع بیماری‌ها در کنترل شیوع آن‌ها و به حداقل رساندن خسارات برای تولیدکنندگان دام مهم تلقی می‌شد. به‌طور کلی، می‌توان گفت استفاده از روش‌های یادشده سبب شد تا هم پرورش دام و هم مبارزه با بیماری‌ها به سودآوری دامداری کمک فراوانی کند. فرآیند مستمر یادگیری روستاییان و اصلاح فنون و روش‌هایشان برای دستیابی به نتایج مطلوب، از فعالیت‌های پیوسته سپاه ترویج و آبادانی و باشگاه‌های مربوط بود.

۴-۴. زنبورداری

زنبورداری، فرآیند نحوه نگهداری و مراقبت از کندوهای زنبور عسل است و شامل مدیریت کندوهای زنبور عسل برای برداشت عسل، موم و سایر محصولات می‌شود. باشگاه جوانان روستایی به روستاییان آموزش می‌داد تا در نقاطی که برای پرورش زنبور عسل مناسب است، کندوهای قدیمی را تعویض کنند و روش‌های نوین زنبورداری را آموزش ببینند (دستاوردهای انقلاب، ۱۳۵۵: ۱۵۵). برقرار ساختن هماهنگی و سازگاری زنبور با شرایط اقلیمی هر منطقه و تولید عسل، نیازمند کسب تجربه و آشنایی با روش‌های نوین بود که باشگاه‌های جوانان روستایی زنبورداران را در این زمینه آموزش می‌دادند و به نگهداری و تولید آن تشویق می‌کردند. این آموزش به روستاییان و نظارت بر کار زنبورداری آن‌ها سبب شد تا بتوانند منبع درآمد خوبی داشته باشند و به سلامت و بهره‌وری کندوهای زنبور عسل کمک کنند. بخشی از اقدامات باشگاه جوانان روستایی در زمینه آموزش زنبورداری و فعالیت در این حوزه را می‌توان دید (ر. ک به: جدول شماره (۴)).

جدول شماره (۴). پراکندگی فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه آموزش زنبورداری

ردیف	شرح فعالیت
۱	<ul style="list-style-type: none"> • کلاس آموزشی با شرکت زنبورداران در نجف‌آباد: سرپرست ترویج کشاورزی نجف‌آباد پیرامون امکانات پرورش زنبورعسل در این شهر سخنرانی کرد و اقدامات انجام‌شده در این راستا را شرح داد. کلاس مزبور به مدت ۱۰ روز ادامه داشت و درباره نگهداری و پرورش زنبورعسل آموزش‌های لازم به زنبورداران داده شد (کیهان، ۰۲/۱۱/۱۳۴۶، ش ۱۲۴۹۲: ۵).
۲	<ul style="list-style-type: none"> • ارسال کندوی عسل، کتاب و جزوه زنبورداری از اداره کشاورزی استان اصفهان: این وسایل و منابع را به باشگاه جوانان روستایی شهرضا که در بین کندوداران بودند، توزیع کردند. درباره تعویض کندوی زنبورعسل از گلی و کندوی جدید در شازند صحبت شد. علاوه‌برآن، تشویق به نگهداری زنبورعسل، طریقه غذا دادن به زنبورها و خواص کندوهای اصلاح‌شده و فرق بین آن‌ها در باشگاه جوانان روستایی تشریح شد (ساکما، ۴۳۳۴/۳۲۰/۹۷: ۳-۶؛ ساکما، ۱۵:۹۷/۳۲۰/۴۱۵۲).

۴-۵. عمران و آبادی روستاها

خانه‌ها و راه‌ها و امکانات روستایی در مناطق مختلف با گذر زمان در معرض زوال و تخریب قرار می‌گیرند و برای دوام زندگی در محیط‌های جغرافیایی، حفاظت و تعمیر از جمله اقدامات اساسی برای توسعه مناطق روستایی به‌شمار می‌آید. بهسازی و ایمن‌سازی و تعمیر این زیرساخت‌ها، یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی به‌شمار می‌رفت که با هدف ارتقای شرایط و بهبود زندگی روستائیان در کنار فعالیت‌های دیگر انجام گرفت. در اسناد باقی مانده از این دسته از فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی، گزارش‌های پراکنده‌ای وجود دارد که به برخی از آن‌ها پرداخته شده است (ر. ک به: جدول شماره (۵)).

جدول شماره (۵). پراکندگی فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه عمران و آبادی روستاها

ردیف	عنوان
	اقدامات انجام‌شده در عمران و آبادی

<p>۱</p> <p>بهداشت عمومی</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● نطنز (روستای جرزن): تمیز نگه‌داشتن چشمه‌ها و تعویض توالت‌های قدیمی، ساخت حمام بهداشتی، از بین بردن مرداب ده، احداث محل برای جمع‌آوری زباله‌ها، لایروبی قنات، تمیز کردن کوچه‌ها (ساکما، ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۶۸ - ۲۹). ● لنجان: تشویق اعضا برای بهداشت محیط زیست (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۷۴ - ۳۷).
<p>۲</p> <p>طرح‌های عمرانی</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● شهرضا: شن‌ریزی خیابان‌ها، ساخت یک حلقه پل، ایجاد جاده، تعمیر مدارس، حفر گودال برای تیر برق، اقدام برای پلاک‌کوبی، خرابی و درست کردن ۵۰۰ متر از جاده اصلی ده، تعمیر مسجد با کمک کشاورزان، درست کردن یک پل در شهرضا به هزینه ۶۰۰۰ ریال و شن‌ریزی در جاده‌های فرعی ● لنجان (روستای طاد): چهار پل خراب بود که فعلاً دو پل تعمیر شد و در روستای مهرآباد گلپایگان، شن‌ریزی جاده به طول سه کیلومتر انجام شد. ● نطنز: ۵۰۰ متر از جاده اصلی درست شد. ● مبارکه: دربارۀ تسطیح میدان فوتبال و شن‌ریزی در کوچه‌ها، جمع کردن برف‌های کوچه و خیابان دستورات لازم داده شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۶۸ - ۲۹ - ۷۴ - ۳۷).

۵. باشگاه جوانان روستایی و برگزاری کلاس و دوره‌های آموزشی

۵-۱. برگزاری کلاس‌های کوتاه‌مدت

باشگاه جوانان روستایی در زمینه آموزش و مشارکت دادن روستاییان در فعالیت‌های مختلف مربوط به روستا و تشویق آنان نقش مؤثری داشت. سپاهیان ترویج و آبادانی در باشگاه جوانان روستایی باید ابتدا نیازهای مردم روستاها را برآورده و طبق همان، برای رفع آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کردند. ناآگاهی و ناآشنایی با دانش روز از عمده‌ترین نیازهای آن‌ها بود که سپاهیان ترویج و

آبادانی توانستند به واسطه باشگاه جوانان روستایی و با هماهنگی اهالی روستاها در مناطق مختلف کشور، موضوعات متعددی را با برگزاری کلاس‌های کوتاه‌مدت طرح و بررسی کنند. سرفصل‌ها با توجه به نیاز روستاییان و مناطقی که در آن زندگی می‌کردند، متفاوت بود، اما اغلب موضوعات، نیازهای روستاییان در حوزه کشاورزی و مسائل مربوط به آن بود که با دعوت از کشاورزان و دهقانان صورت می‌گرفت. افزایش آگاهی روستاییان در زمینه‌های مختلف با برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی انجام شد و این فرآیند سبب توانمندسازی روستاییان و ارتقای دانش و مهارت آن‌ها گردید. به‌رغم کمبود اطلاعات در این زمینه، خوشبختانه اسناد متعددی گویای فعالیت‌های انجام‌شده در این زمینه هستند که برخی از آن‌ها را می‌توان ملاحظه کرد (ر. ک به: جدول شماره (۶)).

جدول شماره (۶). فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه برگزاری کلاس‌های آموزش

جمعی در مناطق مختلف

ردیف	شرح فعالیت
۱	<p>● اصفهان: معرفی حشرات مضر خانگی و طرز مبارزه با آنان، راهنمایی مردم برای بهداشتی کردن توالت‌ها، لوله‌کشی حمام و مسائل پاکیزگی و بهداشت محیط از جمله مباحثی بود که با حضور اهالی روستاهای گلپایگان و دیگر شهرستان‌های اصفهان تشریح شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۴ - ۱۳ - ۲۸). آشنایی با نحوه کشاورزی مکانیزه و سرعت بخشیدن به کشاورزی، ایجاد باغ‌های جدید و چگونگی طرز تهیه نهال از مراکز تولیدی (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۴ - ۱۳ - ۲۸ - ۱۲ - ۵۷ - ۶۵). راهنمایی به‌منظور آماده کردن و شخم زدن زمین‌های زراعی برای کشت محصولات بهاره و صیفی‌جات، روش‌های انتخاب درخت سالم برای کاشت (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۶ - ۵۱ - ۴۵ - ۵۷) در نظنز، فریدن و شهرضا برگزار شد. همچنین در اصفهان از نشریات حاوی مطالب کشاورزی و دامپروری استفاده و به‌صورت رایگان بین کشاورزان توزیع شد (روزنامه اطلاعات، ۱۷ / ۱۰۵ / ۱۳۳۸: ۱۰).</p>

۲-۵. بازدید و گردش‌های دسته‌جمعی

یکی از مهم‌ترین برنامه‌های جمعی باشگاه جوانان روستایی، برنامه بازدید، اردوها و گردش‌های دسته‌جمعی با اهداف مشخص برای شناخت بهتر اصول و روش کار در حوزه‌های مختلف فعالیت روستاییان بود. آموزش چگونگی هرس کردن درختان با حضور کشاورزان و به صورت عملی انجام می‌شد. از یک باغ تازه تأسیس با حضور جمعی از افراد روستا و اعضای باشگاه جوانان روستایی برای شناخت بهتر بازدید به عمل می‌آمد. با اعضای باشگاه جوانان روستایی درباره آفت حمله خرگوش‌ها و احتمال جابه‌جایی نهال میوه گفت‌وگوهایی صورت می‌گرفت و از اثرات و عوارض استفاده از آب آشامیدنی آلوده بر بدن صحبت می‌شد. چگونگی احداث بادشکن و دفع آفات محصولات کشاورزی، یکی از اصولی بود که در حین بازدید از مزارع کشاورزان شرح داده می‌شد. درواقع، روستاییان علاوه بر آموزش‌های تئوری لازم، از طریق مشاهده و کسب تجربه عینی، آگاهی و دانش بیشتری کسب می‌کردند و به صورت مستقیم اطلاعات مربوط به حوزه فعالیت خود را جمع‌آوری می‌کردند. گوشه‌ای از این فعالیت‌ها را می‌توان نشان داد (ر.ک به: جدول شماره (۷)).

جدول شماره (۷): فعالیت‌های باشگاه جوانان روستایی در زمینه برگزاری اردوها، گردش‌های

آموزشی

ردیف	شرح فعالیت
۱	• اصفهان (زرین شهر): در گردش به اتفاق اهالی ده زرین شهر از محل شست‌وشوی رخت و ظروف دیدن شد و توضیحاتی درباره چگونگی آلوده شدن آب داده شد. در کنار آن، با اعضای این ده از مزارع چغندر بازدید و درباره نحوه چغندرکاری توضیحاتی داده شد (ساکما: ۱۳۵۳ / ۳۲۰ / ۹۷: ۵ - ۱۷ - ۱۹ - ۳۱ - ۳ - ۴۹).

۶. مشکلات باشگاه جوانان روستایی

ایجاد باشگاه جوانان روستایی، یکی از مهم‌ترین اقداماتی بود که با کمک و راهنمایی سپاهیان ترویج و آبادانی شکل گرفت. این فرآیند در نوع خود علاوه بر یک تجربه مؤثر و فهم تاریخی، سبب شد تا فرزندان روستاییان با اصول و مبانی فعالیت‌های مختلف روستانشینی و کسب درآمد اقتصادی آشنا شوند و آن را به کار ببندند. در کنار شرح فعالیت‌های انجام‌شده، سپاهیان ترویج و آبادانی با مشکلات عدیده‌ای در انجام فعالیت‌های خود روبه‌رو بودند که هر یک از آنها سبب

می شد تا این روند به کندی صورت بگیرد و بازخورد طولانی مدت داشته باشد. کمبود وسایل فنی و آموزشی، نداشتن دوربین عکاسی، نبود وسایل حمل و نقل، نبود یا کمبود بذر اصلاح شده و کود شیمیایی و سموم مختلف، نبود تناسب ارسال دستگاه جوجه کشی با جمعیت روستاها (ساکما، ۱۳۵۲/۳۲۰/۹۷: ۵-۹-۱۸)، نداشتن نشریات مختلف در حوزه تخصصی کشاورزی، کمبود بودجه، نبود وسایل کافی برای نمایش و آموزش، نبود بذر سبزیجات مختلف و نهال درختان میوه اصلاح شده، کمبود فرم تقاضای ثبت نام و گزارش باشگاه جوانان روستایی، تنها بخشی از مشکلاتی بودند که باشگاه جوانان روستایی با آنها روبه رو بودند (ساکما، ۱۳۳۴/۳۲۰/۹۷: ۸-۳۶-۱۵). با توجه به این که باشگاه جوانان روستایی در برهه زمانی ۱۳۴۱-۱۳۵۷ش فعالیت داشت، بسیاری از سپاهیان دانش، نداشتن فرصت و زمان کافی و بالا بودن تعداد فرزندان روستائیان را یکی از معضلات جدی می دانستند و همین عامل سبب می شد تا آموزش هم به کندی صورت بگیرد (ساکما: ۱۳۵۳/۳۲۰/۹۷: ۲۴-۷۴-۳۹-۶۲). باشگاه های جوانان روستایی اغلب فاقد بودجه کافی بودند و باید امکانات لازم را از وزارت کشاورزی استان خود تأمین می کردند که همین مسئله باعث شد تا در برخی از موارد، اجرای برنامه های آنان در مناطق روستایی محدود شود، اما آنچه مسلم است این که باشگاه جوانان روستایی توانست در آموزش فرزندان روستائیان نقش مثبتی داشته باشد.

نتیجه گیری

بهبود وضع زندگی عموم مردم جامعه و بالا بردن سطح آن، نیازمند برنامه ریزی دقیق و جامع برای آن است. افزایش محصولات کشاورزی و دامی سبب می شود تا علاوه بر تقویت بنیه اقتصادی کشور، رفاه و آسایش مردم نیز فراهم شود. توسعه روستایی با هدف بهبود شرایط زندگی، بالا بردن رفاه و افزایش درآمد روستائیان گامی مهم در عمران روستاها بود که باید برای حصول نتیجه، برنامه ریزی دقیق و مدونی صورت می گرفت. وزارت کشاورزی بعد از جنگ جهانی دوم، با توجه به صدمات و خسارات فراوانی که به عموم طبقات جامعه ایران، به خصوص روستائیان وارد شده بود، مصمم شد تا برای تأمین ارزاق و رفاه مردم و ارتقای زندگی آنها برنامه ریزی کند. این برنامه با کمک تشکیل سپاه ترویج و آبادانی به منظور بالا بردن سطح زندگی و رفاه روستائیان و آشنا ساختن آنان با اصول جدید کشاورزی و راه های ازدیاد تولیدات زراعی و دامی و توسعه و بهبود

صنایع روستایی و آموزش و راهنمایی آنان اجرا شد. سپاه ترویج و آبادانی به منظور آموزش مسائل زندگی اجتماعی نوین به جوانان روستایی، باشگاهی با عنوان «باشگاه جوانان روستایی» تشکیل داد و از طریق انتخاب و اجرای طرح‌های کوچک و کارهای تولیدی کشاورزی و دامپروری و اجرای فعالیت‌های اجتماعی و دسته‌جمعی و تعاونی، آموزش‌های لازم را به فرزندان کشاورزان داد. راهنمایی روستاییان در بخش صیفی‌جات و سبزیجات با هدف جلوگیری از آفات و نحوه صحیح کاشت آن‌ها سبب افزایش تولیدات کشاورزی در شهرستان‌های اصفهان شد. ارائه اصول باغداری و درختکاری مانند نحوه شخم‌زنی، دفع آفات و نحوه استفاده از کود شیمیایی برای راهنمایی و تشویق اعضای باشگاه جوانان روستایی روستاهای اصفهان مؤثر واقع شد. در بخش گوسفندداری، مرغداری و زنبورداری راهنمایی‌ها اغلب در حوزه نگهداری، پرورش و تکثیر آن‌ها بود. تلاش در زمینه عمران و آبادی روستاهای اصفهان بیشتر در جهت اجرا و رعایت بهداشت عمومی و توسعه طرح‌های عمرانی برای نوسازی مناطق صورت گرفت. برگزاری کلاس‌های کوتاه مدت، بازدید و گردش‌های دسته‌جمعی توسط باشگاه جوانان روستایی اصفهان با اهدافی مشخص برای شناخت اصول و روش کار به صورت تئوری و عملی، نقش مهمی در کسب تجربه عینی روستاییان داشت که در نوع خود مؤثر بود. البته در این بین، باشگاه جوانان روستایی با مشکلاتی نظیر نبود بودجه و وسایل کافی برای آموزش به روستازادگان مواجه بودند، اما با این حال توانستند با امکانات موجود این فرآیند را ادامه دهند و نقش مثبتی در انتقال اطلاعات داشته باشند. این باشگاه‌ها همچنین به عنوان بستری برای جوانان به منظور توسعه مهارت‌های رهبری و کمک به توسعه جوامع خود عمل کردند و نقش مهمی در شکل‌دهی بافت اجتماعی و توانمندسازی جوانان روستایی داشتند.

منابع

کتاب‌ها

- آسایش، حسین (۱۳۹۱)، *اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی*، تهران: دانشگاه پیام نور.
- _____؛ (۱۳۷۴)، *کارگاه برنامه‌ریزی روستایی*، تهران: دانشگاه پیام نور.

- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۵)، *جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران*، تهران: اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی و مختاریپور، مهدی (۱۴۰۲)، *توسعه و دگرگونی اجتماعی در روستاهای ایران*، تهران: سمت.
- بهروان، حسین (۱۳۹۰)، *جامعه‌شناسی روستایی*، تهران: جامعه‌شناسان.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و دیگران (۱۳۸۱)، *نظریه‌های توسعه روستایی*، تهران: سمت.
- دستاوردهای انقلاب (۱۳۵۵)، *به مناسبت سالروز انقلاب شاه و ملت*، تهران: وزارت اطلاعات و جهانگردی.
- پهلوی، محمدرضا (۲۰۰۷)، *به سوی تمدن بزرگ*، چ ۳، تهران: کتاب و انتشارات پارس.
- رضاپور جمور، عرفان و دیگران (۱۴۰۰)، *تاریخ مدرن نشدن ایران از توسعه‌نیافتگی روستایی*، تهران: روش‌شناسان و جامعه‌شناسان.
- طالب، مهدی (۱۳۷۱)، *مدیریت روستایی در ایران*، تهران: دانشگاه تهران.
- غلامی، شهرام (۱۳۹۷)، *اقتصاد کشاورزی ایران*، تهران: دنیای اقتصاد (وابسته به شرکت دنیای اقتصاد تابان).
- کدخدایی، حسین (۱۳۹۴)، *قحطی: وضعیت ارزاق عمومی و تأثیرات آن بر اوضاع ایران در سال‌های جنگ جهانی دوم*، تهران: هوشمند تدبیر، مؤسسه پارسا مبتکر گام اول.
- لیونبرگر، هربرت و گرین، پال (۱۳۷۴)، *انتقال تکنولوژی از محققان به بهره‌برداران کشاورزی*، ترجمه محمد چیدری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- مقصودی، مجتبی (۱۳۹۴)، *تحولات سیاسی اجتماعی ایران (۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ هـ. ش)*، تهران: شادرنگ.

- امید، نبی (۱۴۰۱)، «تأثیر تداخل انقلاب سفید در دوره پهلوی بر اجرای برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۱-۱۳۴۶ ش)، دوفصلنامه تحقیقات تاریخ اجتماعی، س ۱۲، ش ۲، صص ۲۹-۴۷.
- گلی تربهر، فائزه (۱۳۹۶)، روند ایجاد، گسترش و پیامدهای اجتماعی سپاه ترویج و آبادانی در ایران، استاد راهنما: محمدمیر شیخ نوری، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهراء.
- لاکشمانان، تی. آر (۱۳۷۶)، «مدل در حال پیدایش توسعه روستایی»، فصلنامه روستا و توسعه، س ۱، ش ۱.

روزنامه‌ها

- روزنامه اطلاعات، ۱۷ / ۰۵ / ۱۳۳۸: ۱۰.
- روزنامه کیهان، ۰۲ / ۱۱ / ۱۳۴۶: ش ۵ / ۱۲۴۹۲.

اسناد

سازمان اسناد و کتابخانه ملی (ساکما)، شماره سند ۲۹۳ / ۱۲۰۴۶۹

_____ : ۳۴۰ / ۶۱۸۳

_____ : ۹۷ / ۳۲۰ / ۱۳۵۳

_____ : ۹۷ / ۲۹۳ / ۲۰۰۱۶

_____ : ۹۷ / ۳۲۰ / ۴۰۵۵

_____ : ۹۷ / ۳۲۰ / ۴۳۳۴

_____ : ۹۷ / ۳۲۰ / ۴۱۵۲

_____ : ۹۳ / ۳۲۰ / ۷۳۸

_____ : ۹۷ / ۳۲۰ / ۵۲۶۳

_____ : ۹۹۸ / ۲۵ / ۴۹

پیوست‌ها

پیوست (۱). نمونه فرم کارت شناسایی مسئولان باشگاه جوانان روستایی و تأیید آن از سوی

اداره ترویج کشاورزی

کارت شناسایی و مشخصات مسئولین فعالیت جوانان روستایی اداره کل کشاورزی
 - اداره ترویج

۱- مشخصات فردی

نام	نام خانوادگی	تاریخ تولد	محل تولد
شماره شناسنامه	مجرد	متاهل	تاریخ ورود بخد مت دولت
تاریخ ورود بخد مت سازمان ترویج	تاریخ ومد تا اشتغال در سمت مسئول فعالیت جوانان روستایی		
گروه	پایه	جمع کل دریافتی (حقوق و مزایا)	اضافه کار
پاداش مستمر	دوری از مرکز ویدی آب و هوا		

۲- وضع تحصیلات

درجه تحصیلات	سیکل	د بیلم	نوع د بیلم	لیسانس
فوق لیسانس	رشته تحصیلی	تاریخ اخذ آخرین مدرک تحصیلی		

۳- آشنائی بزرگانهای خارجی

انگلیسی	متوسط	خوب	عالی
فرانسه			

۴- از چه بوسهائی تاکنون استفاده نمودناید ؟

نام کشور	مدت	تاریخ استفاده	رشته بوس
در صورت اعطاء بوس بگدام نوع بوس علاقه مندید ؟	داخل	خارج	آکادمیک
غیر آکادمیک	رشته بوس		

۵- مشاغل و سمتهای قبلی خود را بترتیب بانکر مدت اشتغال در هر سمت ذکر کنید :

۶- اگر تقدیر و یا تشویقی دارید نام مقام و تاریخ و شماره آن ذکر شود

۷- اگر وظایف دیگری غیر از مسئولیت جوانان روستایی استان دارید نام ببرید :

محل امضا * مسئول فعالیت جوانان روستایی

امضا * رئیس اداره ترویج کشاورزی استان

پیوست (۲). فرم مواد نمایشی و تجهیزات فنی مورد احتیاج باشگاه جوانان روستایی

صورت ریز مواد نمایشی و تجهیزات فنی خریداری شده برای مروجان و سپاهیان ترویج و سهمیه اختصاصی به باشگاههای جوانان روستایی

ردیف	نوع مواد نمایشی	نوع	مقدار یا تعداد ارزش بریال	سهمی اختصاص داده شده به باشگاههای جوانان	تاریخ تحویل	ملاحظات
۱	بند و مختلف سبزی	بند و مختلف سبزی		بند و مختلف سبزی		
۲	کودهای مختلف شیمیائی					
۳	سموم مختلفا					
۴	نهال مشمره					
۵	غیره مواد غذائی					
تجهیزات فنی						
ردیف	نوع تجهیزات فنی	تعداد	ارزش بریال	تاریخ تحویل	ملاحظات	
۱	کندوهای جدید					
۲	ولوازم سنجش					
۳	ماشین جوجه کشی					
۴	پنس اخته					
۵	چاقو					
۶	قیچی پیوند					
۷	وسایل ورزش توپ والیبال					
۸	دوربین عکاسی					
۹	تور والیبال					
۱۰	وسایل باغبانی فوگا - شفره - بیسل - کولتیواتور					

پیوست (۳). آموزش صحیح شخم‌زنی به کشاورزان

(منبع: ساکما، ۱۲۰۴۶۹ / ۲۹۳ : ۲)

پیوست (۴). آموزش سپاهیان ترویج و آبادانی به کشاورزان به منظور بهبود محصولات کشاورزی

(منبع: ساکما، ۱۲۰۴۶۹ / ۲۹۳ : ۲)